

SVJETSKI DAN BOLESNIKA S FILOZOFSKO-TEOLOŠKOGA ASPEKTA

Blanka Marija Car

Svjetski dan bolesnika¹ proglasio je sveti papa Ivan Pavao II. na spomendan Gospe Lurdske, 11. veljače 1992. godine, koja je zaštitnica i zagovornica bolesnih.² Papa Ivan Pavao II. izabrao je upravo datum svetkovine Gospe Lurdske za dan posvješćivanja i buđenja empatije prema bolesnicima jer upravo svetište Gospe Lurdske u francuskom Lourdesu posjećuje godišnje na tisuće hodočasnika utječući se Blaženoj Djevici Mariji za pomoć i zagovor kod Boga da ozdrave oni sami ili njihovi bližnji.³ Brojni su sveci proglašeni zaštitnicima od raznih bolesti; na primjer sveti Rok zaštitnik je od kuge, sveta Lucija zaštitnica od bolesti očiju, sveti Blaž ili sveti Vlaho zaštitnik od bolesti grla, a mnogi su sveci i sami bili liječnici kao što su sveti Luka evanđelist, Rikard Pampuri, Martin de Porres, blizanci Kuzma i Damjan, Ivan od Boga koji je osnovao hospicij za siromašne i odbačene bolesnike.⁴ Manje je poznato da je i sveti Valentin, čiji spomendan slavimo 14. veljače, na dan kada završava ovogodišnja četverodnevnicu obilježavanja Svjetskoga dana bolesnika, bio liječnik⁵. Sveti Valentin je, dakle, ne samo zaštitnik zaljubljenih jer je tajno pomagao onima kojima zbog vojničke službe nije bilo dopušteno

Svjetski dan bolesnika proglasio je sv. papa Ivan Pavao II. na spomendan Gospe Lurdske, 11. veljače 1992., koja je zaštitnica i zagovornica bolesnih. Papa je izabrao datum svetkovine Gospe Lurdske za dan posvješćivanja i buđenja empatije prema bolesnicima jer upravo svetište Gospe Lurdske u francuskom Lourdesu posjećuje godišnje na tisuće hodočasnika utječući se Mariji za pomoć i zagovor kod Boga.

¹ *Homo ludens u Rockefellerovoj 3*, Edicija povodom Svjetskog dana bolesnika 2016., Zagreb, 2016., 1–2.

² Usp. [http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=128286/\(6.II.2016.\)](http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=128286/(6.II.2016.)).

³ Usp. [http://sacredsites.com/europe/france/lourdes.html/\(6.II.2016.\)](http://sacredsites.com/europe/france/lourdes.html/(6.II.2016.)).

⁴ Usp. [http://sveci.net/\(6.II.2016.\)](http://sveci.net/(6.II.2016.)).

⁵ Usp. [https://web.zrs.hr/zanimljivosti.php?id=1236/\(6.II.2016.\)](https://web.zrs.hr/zanimljivosti.php?id=1236/(6.II.2016.)).

sklopiti kršćanski brak, već je i zaštitnik liječnika jer je liječio bolesne i pomagao potrebitima. Zanimljivo je da ime Valentin dolazi od latinske riječi valetudo, što znači zdravlje, i riječi valens, što znači jak, snažan, zdrav, sposoban, vrijedan.⁶ Biti zdrav i sposoban u današnjem svijetu neprocjenjivo je blago koje određuje vrijednost i kvalitetu življenja jer upravo su to kriteriji, u današnjemu modernom društvu, koji pokazuju koliko tko vrijedi, odnosno koliko je tko koristan za društvo. Čovjek koji je zdrav ujedno je i homo laborans, odnosno čovjek koji je sposoban za rad, on je i homo socius, odnosno društveni čovjek, čovjek koji može biti radostan – homo ridens, pa tako i čovjek koji je bezbrižan, koji se može zabavljati i igrati se, odnosno kao homo ludens, raditi ono što ga veseli i ispunjava kao osobu, bilo kroz kreativnost, umjetnost ili hobije.⁷ No što je s onima koji su zbog svoje slabosti i nemoći, bilo privremene, bilo trajne, lišeni jakosti, sposobnosti, zdravlja, a time i narušavanja svoga dostojanstva kao najveće vrijednosti svakoga čovjeka? Čovjekovo zdravstveno stanje ne bi smjelo određivati hoće li čovjekovo dostojanstvo biti narušeno ili neće, hoće li izgubiti poštovanje i ugled u svojoj okolini. Svjedoci smo da su ljudi koji su pogođeni bolešću često stavljeni na margine društva jer ih bolest onemogućuje da budu aktivni članovi zajednice. Bolesnici nailaze na nerazumijevanje, a ponekad i na ismijavanje od članova obitelji, prijatelja, poslodavca te čitava društva. Razlog je taj što se bolesna čovjeka gleda kao onoga koji je na teret čitavoj zajednici, koji je nespo-

soban, slab, beskoristan te ga se čak u nekim slučajevima smatra i kukavicom koji bježi od odgovornosti i zadataka koje mu nameće društvo, a koje nije u mogućnosti izvršiti. Takvo ponašanje, koje nailazimo u društvenoj svijesti, narušava sam integritet osobe, što se drastično odražava kako na sam oporavak od bolesti, tako i na njenu budućnost te budućnost njene obitelji i bližnjih. Može se reći da uzrok patnje koju trpi bolesnik nije samo zbog narušena tjelesnoga zdravlja, već da sama patnja ima i puno dublje korijene nego što nam se na prvi pogled čini. Ponekad prezir prema bolesniku daje veću gorčinu i stvara veću poteškoću nego sama bolest. Papa Ivan Pavao II. razlikuje tjelesnu i moralnu patnju. Dok je tjelesna patnja ona patnja koja zahvaća tijelo na bilo koji način, moralna je patnja ona patnja koja je, osim što prati tjelesnu patnju, i duhovne naravi i ne ostaje samo na psihičkoj dimenziji, već zahvaća i puno dublje, u samu ljudsku narav.⁸ Tjelesna se patnja još može zaliječiti, ali ona moralna, od koje dolaze mnoge bolesti, ostavlja puno dublje rane do kojih ni jedna tehnologija ne može prodrijeti, a koju može zaliječiti samo humaniji odnos prema bližnjemu i Božja ljubav. Moralna patnja može biti ozbiljan uzrok narušavanja zdravlja čovjeka i može priječiti put njegova oporavka jer nosi sa sobom negativne emocije, ljutnju, žalost, pesimizam, osjećaj krivnje, pa čak i srama te tjeskobu pa tako bolesnici odbijaju liječenje, a samim time i mogućnost ozdravljenja.⁹

⁶ Zvonimir MILANOVIĆ, *Hereditas linguae latinae. Udžbenik latinskog jezika za gimnazije*, Zagreb, 1997., 255.

⁷ Usp. Usp. Homo ludens, u: Stpe KUTLEŠA, *Filozofski leksikon*, Zagreb, 2008, 487.

⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris – spasonosno trpljenje. Apostolsko pismo biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama i svim vjernicima Katoličke crkve o kršćaskom smislu ljudskog trpljenja*, Zagreb, 2003., 8–9.

⁹ Usp. Blaženka MANDIĆ-KOZULIĆ – Radovan ŠOLJAGA (ur.), *Svjetski dan bolesnika – Rijeka, 1993. – 2005.*, Rijeka, 2006., 35.

Riječ pacijent dolazi od latinske riječi *patientia*, što znači strpljenje, patnja, izdržljivost,¹⁰ tako da bi riječ pacijent označavao *homo paciensa*, odnosno čovjeka koji trpi, koji izdržava patnju, ali i onoga koji posjeduje strpljenje s obzirom na svoju bol u kojoj se nalazi i neizvjesnost ishoda takva stanja. Riječ *doctor* u latinskom znači učitelj, onaj koji ima znanje, koji je osposobljen to znanje prenijeti drugome.¹¹ To bi značilo da je liječnik čovjek koji pacijenta upoznaje i uči ga o njegovu zdravstvenom stanju. Ponekad je teško i samu liječniku otkriti pravo stanje pacijenta jer pacijenti često ne znaju opisati svoje stanje i razaznati što je važno reći, a što nije, odnosno je li nešto simptom neke bolesti ili nije. Takve situacije od liječnika zahtijevaju da on ujedno bude i tražitelj istine; kako one više, koja nije prepuštena znanosti i epistemologiji, tako upravo u službi te više istine, on postaje i tražitelj istine koja jest u službi znanosti¹² - postaje *homo discens et investigans*. Tako dakle, učeći čovjek koji istražuje i uči od pacijenta kakvo je njegovo zdravstveno stanje te traži rješenje izlaska iz takva stanja. Još je u antičkoj Grčkoj Hipokrat zastupao tezu da „najprije treba liječiti dušu, a tek onda tijelo te da bolesniku treba ponuditi najprije riječ, a tek onda lijek“.¹³ Naravno da nije lako susretati se svakodnevno s različitim teškim zdravstvenim stanjem pacijenata i

da se ne mali broj doktora sigurno ponekad i teško nosi s tim teretom te svojom rutinom zapravo potiskuje svoju tjeskobu.¹⁴ Važno je zato da i liječnici imaju čvrsto duhovno uporište iz kojega će moći crpiti snagu u iznimno teškim situacijama jer ni medicinski instrumenti ne mogu reći sve o čovjeku, a kada tehnologija dođe do svojih granica, tada znanost ustupa mjesto vjeri. Tada duhovnik može doći bolesniku u susret, ako on to želi, i te granice prekoračiti vjerom. Papa Ivan Pavao II. kaže da Crkva ima posebnu brigu za bolesne i nemoćne jer je njima namijenjen sakrament bolesničkoga pomazanja koji je zapravo sakrament ozdravljenja, a ne, kako se pogrešno tumači, posljednja pomast.¹⁵ U tom sakramentu papa Ivan Pavao II. kaže da se tuga pretvara u radost, a ta radost proizlazi iz otkrića smisla trpljenja i tada nestaje svako beznade i život dobiva novi smisao.¹⁶ Zato je bitno ozdravljenje moralne patnje pacijenta te je važno pomoći pacijentu da uza svu bol i muku prepozna smisao i radost života, da ne gubi vjeru i nadu, nego da se vrati svojoj sposobnosti da bude *homo ludens*, da opet bude sretan.¹⁷ U moralnoj patnji bolesnik postaje *homo inermis*, odnosno bespomoćni čovjek, čovjek koji je lišen radosti, kreativnosti, smijeha, volje za životom. Ako je pacijent *homo inermis*, odnosno bezvoljan je i odbija liječenje, važno je da postane *homo paciens* koji će prihvatiti pomoć liječnika te postati ponovno *homo socius et ridens*. No kako to postići? Možda je jedno od rješenja upravo

¹⁰ Zvonimir MILANOVIĆ, *Hereditas linguae latinae. Udžbenik latinskog jezika za gimnazije*, Zagreb, 1997., 245.

¹¹ Isto, 234.

¹² Usp. Milan GELO, Pojam istine u misli Josepha Ratzingera, Istina kršćanstva (XII. 2013), u: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=171412 (05.II.2016.)

¹³ *Svjetski dan bolesnika – Rijeka, 1993. – 2005., Rijeka, 2006., 227.*

¹⁴ Usp. Isto, 34.

¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris*, 5.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Usp. Ivan GOLUB, *Homo ludens imago Dei* (XII. 1991), u: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=57064 (05.II.2016.)

u homo ludensu. Igra koja izaziva radost potiče komunikaciju, poziva na dijalog, suradnju s drugima, među igračima stvara povjerenje, potiče na kreativnost i razmišljanje. Stoga i liječnik i pacijent mogu postati homo ludens, odnosno mogu zajedno razmišljati i prihvaćati, razumjeti i suosjećati, jer igra i kreativno razmišljanje bude nova rješenja. Filozof Johan Huizing rekao je da je igra „onkraj razumnosti praktičnoga života“¹⁸, ali u kojoj je bitna harmonija; u tome se može vidjeti sličnost i s umjetnošću, s vjerom, ali i s patnjom, gdje je patnja ona koja ide „onkraj razumnosti“, ali harmonija, odnosno radost koja olakšava patnju jest ta koja daje snagu za život. Ako netko pati zbog svoje bolesti, ako je lišen zdravlja, to ne mora značiti da mora biti lišen i radosti, dobrih ljudi, toplih riječi utjehe i prijateljstva, lijepih sjećanja i uspomena, stvaranja novih uspomena na neku lijepu gestu. Ako je netko bolestan, to ne smije značiti da je osuđen na izolaciju, da je otuđen od drugih ljudi, da se ne smije smijati, družiti se, da ne smije sudjelovati u lijepim kulturnim događajima i onom što ga ispunjava, čini radosnim i oplemenjuje mu dušu, bez obzira na svu muku i bol koja ga veže uz bolesnički krevet. Potrebno je omogućiti bolesniku da barem na trenutak osjeti radost i da mu se nekom šalom, zgodom, plemenitom gestom izmami osmijeh na lice i osjećaj prihvaćanja, da spozna da je vrijedan i voljen, a time se stvara i osjećaj zadovoljstva koji potiče na pristanak za oporavak i daje dobru podlogu za ozdravljenje. Tu važnu ulogu imaju ne samo obitelj, prijatelji, liječnik i medicinsko osoblje, nego i čitava zajednica koja bi trebala osluškiivati potrebe onih najslabijih i pomoći im da maknu moralnu patnju te

im pokazati da su i dalje vrijedni članovi zajednice bez obzira na njihovo stanje. Papa Franjo je ovu godinu proglasio Godinom milosrđa. U hebrejskom jeziku za milosrđe i ljubav te brigu prema bližnjem postoji ista riječ – hesed.¹⁹ Papa Franjo nas poziva da budemo jedni prema drugima puni milosrđa, odnosno da budemo brižni te da poput milosrdnoga Samarijanca liječimo i pomazemo odbačenima, poput Šimuna Cirenca pomognemo drugima nositi križ ili poput Veronike pružimo rubac utjehe i njege trpećem Kristu koji je pobijedio smrt svojim uskrsnućem i tako svima dao vjeru i nadu u novi život.²⁰ Krist je također bio učitelj, ali i liječnik te je ozdravljao one koji su od njega tražili pomoć. (Usp. Mt 9,18–26; Lk 8,40–56). Može li i danas on biti primjer dobrog liječnika suvremenim liječnicima i kako kada nije koristio modernu tehnologiju kakva se danas koristi u medicinskoj praksi? Liječnici, medicinsko osoblje, obitelj i prijatelji bolesnika pozvani su biti poput Šimuna Cirenca i Veronike, ali su ujedno pozvani da zajedno s njima postanu i homo ludens te tako bolesnicima olakšaju i maknu osjećaj patnje i nemoći. Kaže psalmist u Psalmu 30,12: „Okrenuo si moj plač u igranje.“ Donijeti bolesniku čašu vode, dati mu riječ utjehe, nasmijati ga, biti uz njega i pokazati da je vrijedan te mu tako otkloniti patnju samoće, očaja, bezvrijednosti, klonulosti i beznada te unijeti optimizam u njegov svijet. Nismo li već time promijenili pacijentov život i njegov cijeli svijet na bolje i pretvorili tugu u radost?

¹⁸ Usp. Johan HUIZINGA, *Homo ludens: o podrijetlu kulture u igri*, Zagreb, 1970., 144.

¹⁹ Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz “La Bible de Jerusalem”, Adalbert REBIĆ – Jerko FUČAK – Bonaventura DUDA, Zagreb, 1996., 1808.

²⁰ Usp. <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=167258> (8. II. 2016.).